

THE MAHJONG OF POWER AND POLITICS: A READING OF CHARLSON ONG'S EMBARRASSMENT OF RICHES

Luna Sicat Cleto

ABSTRACT

*This article notes the proliferation of stereotypical images of the Chinese unleashed by the problematic assumption of their economic and social relations to the Filipino. How does the Filipino-Chinese writer perceive this challenge, and how is it transmuted in his/her literary work? Are the stereotypes duplicated, or are there attempts to undermine these negative images? How does one remember one's ancestry and heritage? How does one illustrate the dynamics of generations – i.e., the men from the east, with the new breed of Filipino Chinese men and women experiencing a sense of alienation and exclusion from the old country? In Charlson Ong's **Embarrassment of Riches** (Centennial Prize Winner,* 2nd place) there is a double invocation in the crafting of fiction as history: while it is a novel about the Philippines, it is also about Victorianas, a metafictional double of a nation that had its own share of hauntings and cancers generated by colonialization, dictatorships, and other development afflictions. Using this double invocation, this paper opines that the work is an effective example of how to confront the "haunting of the Filipino writer," previously articulated by Resil Mojares. Civil society's role in the continuing narrative of the Filipino nation is also invoked in Ong's fiction.*

Keywords: *metafiction, metahistory, knowable community, double invocation, ethnicity, novel, civil society*

*The Centennial Literary Awards was conceptualized and implemented in 1998, in celebration of the 100 years of the Philippine Revolution of 1898. Prizes for the competition were generous, with first prize winners bringing home pesos, tax free. Many of the country's biggest names in the literary scene emerged as winners, among them Eric Gamalinda, Cirilo Bautista, Jun Cruz Reyes, Charlos Ong, and Jose Rey Munsayac.

ANG MAHJONG NG KAPANGYARIHAN AT PULITIKA, ANG BINAONG ALAALA NG TSINA AT BINUHAY NA KONSEPTO NG NASYON: ISANG PAGSIPAT SA *EMBARRASSMENT OF RICHES* NI CHARLSON ONG

Malinaw na ang pinakamakapangyarihang emosyon sa panulat ni Ong ay nagmumula sa Tsina, at kasangkot ang Tsina. Nanggagaling ang pighati sa mga gunita ng mga ninuno. Sa kuwentong “Men of the East,” ipinakilala niya sa atin ang matandang si Lim, isang negosyante, na napilitang umalis ng Tsina dahil sa kahirapa’t kaguluhan ng mga rebolusyon at lumikas siya sa Pilipinas para sa kinabukasan ng kanyang angkan. Buhay na lamang ang Tsina sa alaala ng mga tula’t akdang klasikal:

“Once he read the classics and dreamt of being a poet, Li Po, Tu Fu, Wang Wei, Mao – guiding lights of his youth – but fate had proven unwise. Men like them had no use for language – they spoke with their eyes and limbs. The words of infancy, the vessel of one’s soul had long been kept in some ancient sanctuary for fear of being lost in a thousand journeys across strange lands, words that will some day, as a man or ghost, reclaim.”¹

Panitikan ang sisidlan ng gunita ng pinagmulan. Nakatali sa isyu ng pagkanlong sa pinagmulang angkan at etnisidad ang pangunahing katwiran ng paglikas. Simbiotiko’t parasitiko ang relasyon ng mga Intsik sa mga Pilipinong may hawak ng kapangyarihan. Sa panulat ni Ong, kadalasang sumusulpot ang arketipo ng matatandang negosyanteng Intsik na hinuhuthutan ng mga abusadong opisyal. Tinatapatan ng banta ng kamataya’t deportasyon ang pagtutol nila. Sa fiksiyon ni Ong, sumusungaw ang simbolikong aksiyon ng pag-iimbentaryo ng mga Intsik sa kani-kanilang mga matatalinghagang credit/debit ledger – nakahanay halimbawa sa loss (o kawalan) “ang sinilangang bayan, kamag-anakan, at alaala ng kabataan, ang panahon, ang wikang labis niyang minahal at luluklok sana sa kanyang pagkatao,” at nakahanay sa gains (kita) ang “malaking tindahan sa barbarikong lupain ng baliw na lahi, na lumuluhod sa kanya para kupkupin ng magdamag habang gagatasa’t itatakwil siya sa halagang ilang daang libong piso bukas”

ang gains (o kita). Suma total, zero ang nahihita ng Intsik sa pananahang iyon.²

Napakabisa ng pagkatha ng kuwento para maitanghal ang malawakang pananaw ng mga Pilipino sa mga Intsik. Bago pa nakarating sa mambabasang Pilipino ang imahinasyon ni Ong sa mga Intsik, nagkaugat na ang etnisidad na ito bilang mga “makukuwentang tao”³. Paulit-ulit na binigyang buhay ang kanilang palitang ekonomikal, hanggang sa matukoy ito bilang praktikang kinasusuklanan, bagamat hindi matatakasan, ng mga Pilipino. Labas sa tekstong pampanitikan, karamihan sa kanila’y nagtrabaho bilang mga middlemen. Ito rin mismo ang nag-iwi ng pananaw na sila’y mga suwitik, nagpapataw ng labis sa mga pautang at bale ng mga Pilipinong kumokonsumo, at nangungunsumo. Kalimitan ring naitatanghal sa fiksiyon ang kulob na karakter ng kanilang sistema ng pangangalakal. May persepsiyon rin na kinokontrol nila ang ekonomiya ng bansa, at kinanlong ang pananaw na ito maging ng mga mananakop, kagaya ng mga Amerikano.

Binibigkas ni Ong ang masalimuot na relasyon ng etnisidad ng Intsik at ng pulitika ng pagsasabansa, na nakauugat sa kasaysayan ng immigrasyon ng Intsik dito sa Pilipinas. Kasama sa mga pangunahing tema ng kanyang fiksiyon ay ang pagtatanghal ng relasyon ng Intsik sa mga rebolusyonaryong puwersa.

Sa katha ni Charlson Ong, mga kaluluwang nabubulid sa limbo ang kalagayan ng immigranteng Intsik. Naihayag na mismo ni Ong sa “A Bridge too Far: Thoughts on Chinese Filipino Writing,” ang tatlong magkakabit-kabit na mga puwersang humahamon sa manunulat na Tsino: “the incessant urging of Western culture, the fervor of local nationalisms and finally, the ever-present longing for the glory and grandeur that was China.”⁴ Parabula ang pamamaraan sa paghahayag ng mga sintomas ng pagmumultong ito.

Sumusulpot rin ang kondisyon ng pagpapatapon o “banishment” ng mga immigranteng Intsik sa “haunting” na tinukoy ni Resil Mojares bilang kalagayan ng mga manunulat sa ngayon. Kasali na ang mga manunulat na may etnisidad na Tsino sa pag-aapuhap ng nawawalang kaluluwa ng manunulat, at sila ma’y nakararamdam rin ng “displacement, dispossession, decenteredness, disembodiment.”⁵

At paano haharapin ang pagmumulto? May tinutukoy si Ong na pag-alpas mula sa simbolikong pader ng kanyang bayang

pinagmulan at ang pagsulat mismo ng persona ng kasaysayan ng Pilipinas mula sa kakaibang perspektibo: ang paggamit ng punto-de-bista ng Filipinong-Intsik. Sa estratehiya ng etnisidad at nasyonalismo, papanday siya ng bagong pampanitikang likha na mas holistiko ang lapit sa imahinasyon ng bayang Pilipinas, ngunit hindi naman nalalayo sa tradisyon at kulturang ipinamana ng bayang sinilangan ng kanyang mga ninuno. Kung gayon, maaari tayong makakita ng konsepto ng nasyon sa imahinasyon ng isang Filipinong manunulat na may dugo't alaalang immigrante. Anong imahe kaya ng nasyon ang mabubuo mula sa akda ng isang Filipinong may gayong kundisyon?

At, kung may tutok sa pormulasyon ng politikal, moral at simbolikong komunidad ang nasyonalismo, ano ang mga naiwan at hindi naisasatinig sa proseso ng paglikha ng “master narrative?” Papaano isasatinig ng panitikan ang karahasan ng pagsali/di-pagsali na mahalaga sa pagbubuo ng isang national community?

Hindi lamang simplistikong konsolidasyon ng mga tao ang pagbubuo ng isang bansa: nabuo rin ito dahil sa makasaysayan at mapuwersang integrasyon ng mga indibidwal at grupo sa loob ng mga dayalektikal na territoryo. May nalikhang pulitikal na espasyo mula sa mga depinisyon ng loob at labas, ng mga sinakop at mga mananakop, ng katutubo at dayuhan, at ang kanilang dayalektika ng populasyon at kilusan ang nagbibigay ng dinamismo sa loob ng pisikal na espasyo.

Hindi lamang naipapakita sa panglahat sa konsepto ng “dayuhan” o “alien” ang paglulugar na ito sa puwesto ng mga Intsik. Makasaysayan na ang mekanismo ng panglalahat ng mga Pilipino sa mga Intsik kasama ng iba pang mga dayuhan. Marahas man ang gayong panglalahat, umaalingawngaw ang pananaw na ito sa mga kasaysayang isinulat ng mga tinaguriang mga Pilipinong historyador na may “nasyonalistang” oryentasyon, kagaya nina Agoncillo at Constantino. Dahil matagal na rin nating itinuring na tagalabas ang mga Instik, may panahong ipinagkait ng estado na ibigay sa kanila ang mga karapatan at dignidad na kaakibat ng pagiging kinikilalang mamamayan.

Sa aspektong ekonomikal, nariyan ang mapanikil na aparato ng batas, na umiiral sa *Market Stalls Act of 1946* at *Retail Trade Nationalization Law of 1954* – na naninikil sa mga Intsik sa kanilang mga negosyo. Matagal nang kabuhayan ng mga Intsik ang pagiging

middlemen magmula pa noong panahon ng mga Kastila, at tila pagpitik sa ere ng maraming mga negosyante at may-ari ng mga maliliit na tindahan ang retail trade nationalization. Ngunit nagsilbi ring biyaya sa bandang huli ang aksiyon na ito ng estado (na umiral kuno dahil sa ideyolohiya ng nasyonalismo). Natuklasan ng mga Instik ang pangangalakal via manufacturing⁶. Tunay na masalimuot ang paglulugar sa mga Intsik sa ating lipunan. Lumalabas sa muling pagsipat sa mga batas na ito na binubukod sila pagdating sa usapin ng etnisidad, samantalang tinatamasa naman ng mga Amerikano ang liberalisasyon (alalahanin ang Bell Trade Act ang Laurel-Langley agreement). Naging kolonisador ng Pilipinas ang mga Amerikano, samantalang ang mga Intsik ay itinuturing na bahagi ng national body na sinakop. Lantad na may agwat sa pagtrato at paglulugar. Saan nanggagaling ang agwat na ito ng pagtakwil sa dati nang naroroon, at pagyakap sa bagong dayo?

May hinahaing proposisyon si Hau: isang anyo ng *social relation* ang rasismo, na lumilikha ng social knowledge na ipinapahayag sa terminong nasyonalistiko. (Hau, 2000: 137) Ang tanong, one way traffic lang ba itong social relation na ito? Posible rin kaya na umiiral rin ang rasismo mula sa panig ng mga dating ineetsa-puwerang etnisidad? Isa ito sa mga puntong lumalabas sa nobelang **Embarrassment of Riches** ni Charlson Ong.

ANG KONSEPTO NG BANSA SA PAMAMAGITAN NG METAFICTION

Estratehiya ni Ong ang metafiction sa pagsusulat ng nobelang historikal, para maitanghal mismo ang masalimuot na ugnayan ng etnisidad at nasyonalismo. Walang isahang pagtatagpo ang Pilipinas sa Victorianas. Sa halip, mapapansin natin na may impresyonistikong paghahalaw na ginawa si Ong pagdating sa paglikhang-muli ng isang bayan na pinangalanan niyang Victorianas.

Pinagsasanib ng metafiction ang pagkatha at kritisismo at proseso ng pagsusulat. Kapag nagkakaroon ang nobela ng kritikal na perspektibo, tinataglay rin nito ang kapangyarihan na magsilbing komentaryo sa iba pang mga fictions, at naisasama nito sa narratibo ang mga dalumat na kadalasang naisasagawa lamang sa critical discourse. (Currie, 1995:21)

Retrospektibo ang pagkukuwento ng kasaysayan. Ibig sabihin, kontemplasyon ito ng mga pangyayaring naganap na. Ginamit ni

Ong ang kabatirang ito sa pagsulat ng kasaysayan: habang nagmumuni si Jeffrey Tantivo sa kanyang pagkakadawit sa madugong kombulsiyon sa Victorianas, linilingon na rin niya mismo, para sa kanyang mambabasa, ang kasaysayan nito. May pagkambyo kumbaga sa papel niya bilang memoirist at historyador. Kaya't lahat ng impormasyong ibinabahagi niya sa kanyang bayan ay filtered na rin ng kanyang personal na punto-de-bista.

“Munting Pilipinas” ang palayaw ng Victorianas. Siglo 14 nang makadaong ang mga Kastila sa lupaing ito, at ipinangalanan ang territoryo mula sa galleon ni Ferdinand Magellan na nakauwi sa Espanya. Gamit ang boses ng mga kroniko, sinabi ni Ong na binansagan din ang Victorianas ng isang historyador na Jesuita, na “anino” ng Pilipinas, dahil madalas itong napagkakamalang bahagi ng arkipelago, dala ng lapit. Dahil na rin sa proximidad ng dalawang nasyon, tila hindi maiwasang maging magkabahagi ang dalawa sa kanilang kasaysayan at kultura.

May *mirroring* device na isinagawa si Ong sa pagtukoy ng mga katangian ng Pilipinas at Victorianas. Kung kilala sa ngayon ang Pilipinas bilang bayan ng mga overseas contract workers, “aangkinin” ng Victorianas ang reputasyong ito, dahil lunan rin ito ng slave labor at conscripts. Kung naging tambakan ang Pilipinas ng mga destiyero mula sa Europa’t Amerika noong siglo 19 at mga unang dekada ng siglo 20, at kung naging paraiso man para sa mga latak na nagsahunyango bilang mga misyonero’t prayle, negosyante’t guro, ang Victorianas na ang magsusuot ng “korona ng tinik” na ito. Lungga ito ng mga tensionadong elemento – magmula sa mga rebolusyonaryo noong siglo 19, hanggang sa mga kriminal, at mga “taong mula sa Silangan.” Bukas ang portal ng Victorianas sa “lahat,” kinanlong nito maging ang pinatalsik na heneral mula sa dynastiyang Tang, kung kaya’t nagkaroon ng unang Chinese settlement doon.

Kagaya ng Pilipinas, kasaysayan rin ng Victorianas ang kultural at ekonomikong integrasyon via intermarriages. Bahagi ng banghay ng mga historical master narratives ang mga tagpong itinatanghal ang “romansa” at “unyon” ng dayo/mananakop sa dinadayo/sinasakupan. Ito ang himig ng bansang nakabatay ang kasaysayan sa karanasan ng kolonyalisasyon. Kasal ang magdirikit ng mga puwang sa pagitan ng mga lahi (Kastila, Portuges, British, Amerikano, Hapon sa mga katutubong Victoriano) at kasal rin ang magiging pasaporte sa dausdos/angat sa lipunan. Naging bahagi ng landed gentry ang mga Intsik bunga ng mga intermarriages na ito.

Sa pagkakasalaysay ni Ong ng master narrative ng Victorianas, naganap ang ebanghelisasyon ng mga Heswita sa Victorianas noong siglo 17, nang patalsikin ang relihiyosong orden na ito mula sa Pilipinas. Higit na naging praktikal ang ugnayan ng Simbahan at ng mga taga-Victorianas kung ikukumpara sa Pilipinas na nagapi ng husto ng kapangyarihan ng Krus. Subalit kahit nakulob ang impluwensiya ng simbahan sa praktikal na ugnayan (negosyo ng malatapay), nakulob rin ang paghihimagsik at sigalot dahil sa loob ng limang siglo, hinayaan lamang ng mga kolonisador na maghalo ang balat sa tinalupan ng mga mestizo, Intsik at mga katutubo sa pamamalakad ng bayan. Isang “nakakaantok” na uri ng kasaysayan; dahil ani ng ating historyador/bida, wala naman talagang sigalot o himagsik na naganap laban sa mga dayuhan, mapa-Kastila man ito, Briton, Portuges o Italyano.

Maaari nating itanong sa puntong ito kung kapani-paniwala ang proseso ng pagkulob ng tensiyon, at kung ano ang implikasyon ng “pagpapaubaya” ng mga Kastila sa iba pang mga mamamayan ng Victorianas. Lumilikha ba si Ong ng alternatibong bersiyon ng kolonyal na proseso? Ito kayang pagiging “antukin” ng radikal na aksiyon ng Victorianas ay isa lamang eksaherasyon/hyperbole sa “historical fact?” Bukas sa maraming interpretasyon ang estratehiyang ito.

Upang higit na makumbinse ang mambabasa sa kredibilidad ng kasaysayang hinahain sa nobela, ginamit ni Ong ang paglikha ng maraming wika sa loob ng iisang bayan, at saksi ang mga iyon sa kasaysayan at pagbabago ng lipunan sa Victorianas. Sa pre-kolonyal nitong panahon, umiral na sa mga katutubo ang wikang “Sadagat,” na kalauna’y naging “Victoriano” (na pinaghalo-halong Kastila, Portuges, Ingles at Intsik). Kung repleksiyon ang wika ng kapangyarihang umiiral, bukas sa maraming pagbasa ang pagkakaroon ng tatlong opisyal na wika ng Victorianas (Victoriano, Ingles, at Espanyol). Sinama sa opisyal na listahan ang Espanyol bilang wika ng kapangyarihan kahit na humihina ang currency ng wikang ito sa lipunang Victorianas. Katwiran ng pag-iral ang pagkakaupo sa poder ng kapangyarihan ng mga lider na may dugong Kastila, kagaya ni Echevarria aka Bro. Mike Verano. Ngunit may kontradiksyon ang teksto pagdating sa pag-iral ng wika. Kung minolde ng narratibo na maging mga makapangyarihan rin ang mga Victorianong may dugong Intsik, bakit hindi kasama sa opisyal na wika ang Mandarin o Hokkien? Nakakulob rin kaya ang pag-iral

ng wikang ito sa loob ng etnikong komunidad ng mga Intsik? Kung gayon, bakit?

Tinutukan rin ng narratibo ang pagbibigay ng mga linguistic boundaries kung marginal na ideyolohiya ang pag-uusapan. Halimbawa, may sariling wika ang mga miyembro ng Kasadagatan – isang millenaristang kilusan na minamaliit bilang kulto, na pinamumunuan ng pinatalsik na paring si Teofilo Mendelson aka Lakandiwa⁷. May mahalagang puntong inaalay si Ong tungkol sa co-existence ng iba’t ibang mga wikang ito, na tumutukoy sa phenomenon ng *heteroglossia*. Kasama sa pag-unawa natin ngayon ang tinaguriang “imagined community” ang kondisyon ng pag-iral ng maraming wika sa loob ng iisang kultural na sistema. Sa katunayan, nailuwal mismo ang nobela sa ating bansa dala rin ng kamalayan ng *ibang* wika sa iisang sistema ng signipikasyon. Nagbabatuhan ng liwanag ang mga wika sa isa’t isa, sapagkat maaari lamang makita ng isang wika ang sarili sa presensiya ng ibang wika, at mula rito, umuusbong ang posibilidad ng pagkukumpara, ng pagsasalin, at nagiging “nasyonal” ang wika sa pamamagitan ng pagkukumparang ito.

Hindi lang historikal na pangyayari ang binigyan ni Charlson Ong ng re-interpretasyon. “Ipinataw” niya sa Victorianas, at sa mga mamamayan nito, ang kultural na “sakit” ng mga Pilipinong hinusgahan bilang “tamad” at “patapon” ng mga dayuhang mananakop. Habang isinasalaysay ni Jeffrey ang kasaysayan ng Victorianas *in passim*, binanggit niya na higit na tamad ang mga manggagawang Victoriano kaysa sa mga Pilipino. Walang paliwanag na inialay si Ong para sa katamaran ng mga taga-Victorianas. Basta, ikinawing ang katamaran sa isa pang katangian ng mga Victorianos: ang kanilang pagpapatawa. Essensyal ito sa kanilang pag-agapay sa buhay nang may angking kahinahunan, ayon sa bidang si Jeffrey Tantivo. Kung ganito ang mekanismo ng pag-agapay ng mga taga-Victorianas para sa kanilang historikal at sosyal na kundisyon, nakagugulat ba na sa bandang huli’y anarkiya’t kaguluhan ang naghihintay na tadhana sa fiksyunal na bansang ito?

Sinasabi ng teksto mismo kung bakit naging ganito ang takbo ng kasaysayan, ngunit ang mambabasa na ang bahalang magdikit-dikit ng pira-pirasong “katotohanan” ng “kasaysayan” para masubukan ang lohika nito. Ang nakakapukaw ng pansin dito ay, bakit may transplantasyon tayong nakikita sa pagkakalikha ng Victorianas at Pilipinas? Tila isang kakaibang pamamaraan ito ng

klinikal na diagnosis. Sa pamamagitan ng pagbabato sa ibang “imagined community” ng di kanais-nais na katangian ng Pilipinas, naisisiwalat ni Ong ang “sintomas” ng sakit mismo ng Pilipinas sa fictional othering na ito. Higit na nakalugmok sa madilim na materyalismong historikal ang nasabing fiksyunal na territoryo, at hinubog iyon para magsilbing metahistory ng Pilipinas.

Kung gayon, kasama na rin sa mga ekspektasyon ng metahistory ang pagsulpot ng isang “pambansang bayani.” Hinugot ang konsepto ng bayani mula sa iba’t-ibang ideyolohikal na aparato, at makikita natin ang pakikilaro ng konsepto sa pagpapatibay at pag-iiral ng mga nasabing aparato. Halaw si Carlos Remedios sa pagsasanib ng mga katangian ng diwa’t kilos nina Rizal at Bonifacio, at pinabari siya ng mga Briton noong 1862. Kagaya ni Rizal, si Remedios ay pinatawan, at sinalukan, ng kanya-kanyang konsepto ng pambansang bayani ng mga puwersang ideyolohikal at pulitikal. Sa kampo ng mga nakikihamok sa kabundukan, itinuturo si Carlos Remedios sa mga kabataan bilang mandirigma’t tagapagtanggol ng lahing Victoriano. Samantala, sa kampo naman ng puwersa ni Jennifer Sy, higit na itinatanghal ang giftedness ng bayani sa larangan ni siyensiya at teknolohiya.

Nakikilala na metahistory ng Pilipinas ang kasaysayan ng Victorianas dahil ginagaya’t iniispoof ng awtor ang kolonyal na proseso, pati na rin ang inakala’t binasa nating pagtingin sa mga motibo’t katangian ng mga kolonisador. Sinakop rin ng mga Amerikano ang Victorianas, at si Hen. Glen McDougal (napakalapit ng pangalan sa tunay na personaheng naging inspirasyon) ang umupong unang Amerikanong gobernador-heneral noong 1899. Kolonyal na pamana ng mga Amerikano ang mga kalye, eskuwela, sine, soda fountain, at post office. Nagkaroon ng alon ng mga dayuhang inhinyero, arkitekto at Thomasite. Pero idiniin ng historiograpiya na lumabnaw ang interes ang mga Kano sa Victorianas, dahil natuklasan nilang hindi kasingganda ng Pilipinas ang territoryo, kung estratehikong posisyon ang pag-uusapan. Hayag, kung gayon, ang impresyon sa pananakop bilang “libog” o desire, na nakasalalay sa bisa ng territoryo bilang lunan ng pakikidigma. At dahil nanabang ang interes ng mga Amerikano sa Victorianas, inaalís ng pagkakasalaysay ang maskara ng “benevolence” ng lahing nabanggit. Kaya nang pumutok ang WW II, hindi hihigit sa 500 ang bilang ng mga Kano. Ang implikasyon nito’y “busy” ang mga Amerikano sa paghahanda ng entablado ng digmaan sa ibang territoryong pinagkainteresan nila, ang Pilipinas.

Ayon rin sa bersiyon ng kasaysayan na sinasalaysay ni Jeffrey, tila hanging dumaan lamang mga Hapones sa Victorianas. Isang “non-event” ang Digmaan. Tapos na ito nang malaman ng mga Hapones sa islang iyon. May tatlong buwan ring nagtiis ang mga Victoriano sa pakikisama sa mga mananakop, sa pamamagitan ng walang humpay na turnamento sa pingpong, soccer at parada.

Naaliw ang kaswal na tindig ng metahistory na ito, ngunit nakababagabag sa implikasyon ng pagiging non-event ng digmaan⁸. Ano pa kaya ang definisyon ng “event” para sa mga Victorianos? Isa pang sapin na nakababagabag ay ang pag-alingawngaw ng kasaysayan ng kollaborasyon sa Victorianas. Pinakinabangan ng mga collaborators ang pansamantalang pagpapalit ng kapangyarihan, kagaya ng naganap sa Pilipinas. May mga pumapel na mga prominenteng opsiyal, na bandang huli’y yayakapin muli ng sirkulo ng kapangyarihan pagkaraan ng digma. In passim lamang itong isinalaysay ni Ong. Ang katahimikan ba ng teksto sa bagay na ito’y reverberasyon lamang ng katahimikan rin ng ating mismong kasaysayan sa pagtugis sa mga collaborator, noon? Ang katahimikan ba ng teksto tungkol sa pagkaagnas ng moralidad na dulot ng digmaan ay isang malikhaing omisyon? Kung malikhaing omisyon nga ito, higit na nakalalapnos ang kahulugan ng “embarrassment” sa pamagat: masaklap ang tadhana ng isang bayang inaapi, ngunit higit na nakalulunos ang kalagayan ng isang bayang inapi na nga pero ikinibit-balikat lamang ang pang-aapi bilang “non-event.” Sinabi sa teksto na walang pakialam ang mga Victorianos kung kaninong bandila ang wumawagayway sa kanilang lupain, at para sa akin, malakas ang implikasyon nito. Kung apatetiko ang Victorianos sa isyu ng nasyonalismo, ano ba talaga ang ipinaglaban ng kanilang pambansang bayan ng si Carlos Remedios? Nakakahiya ang kawalan ng maipagmamalaki sa lahi, o sa kabayanihang ibinuwis para sa kawalang-saysay.

Masaklap ang kalagayan ng Victorianos, ngunit sa halip na maglunoy ang tinig ng teksto, ipinapahayag ito na matter-of-fact, kaya ang nagiging epekto’y komikal at higit na mas masakit na puna. At kung paglilimiang mabuti, ang kultural na katangiang ito ng mga Victorianos ang nagbunsod ng pang-aabuso ng mga naturalized aliens na kagaya ni Alfonso Ong.

Lahat ng mga pangyayaring makakapagbigay ng depinisyon ng isang bansa ay naantala ng pagdating sa islang ito. At dahil may

retardasyon sa pagiging isang bayan, hindi kaagad nagkaroon ng pagsasarili. Pagkaraan ng digma, nakalimutan na lang ng mga Amerikano ang Victorianas. Nobyembre 30, 1945, ang Independence Day, at mga dating collaborator ang umupo. Pinanday ng iilang mayayaman at edukado ang konstitusyon ng Victorianas – na kopyang kopya sa konstitusyon ng Pilipinas – na kinopya sa dokumento ng Amerika. At noong Enero 1, 1946, nagkaroon ang bayang ito ng halal na gobyerno, ang Policarpio regime. Ginaya kahit ang mga talumpati sa mga nation-building exercise na ito. Copycat ng administrasyong Quezon ang kauna-unahang presidency doon.

Isinisiwalat ng metanarrative, ng salimbayan ng doon-at-dito na ang ganitong klase ng historikal na kondisyon ang nagluluwal sa mga pinunong diktador. Susulpot sa kasaysayan ng Victorianas ang rehimeng Azurin. Siya ang kauna-unahang taong nag-ambisyong maging President for Life ng Victorianas, nang maupo siya sa puwesto noong 1984. Kagaya ng taktikang isinagawa ng naging diktador ng Pilipinas na si Marcos, nagdeklara si Azurin ng batas militar, na nakatulong sa Chinese community. Ayon sa mga Intsik doon, higit na madaling pakisamahan ang isang diktador kaysa sangkaterbang mga warlords. Subalit may tensiyon pa ring namagitan sa puwersa ni Azurin at ng mga Intsik: pinapatay niya ang mga suspected smugglers at drug traffickers. Nagpaluwal ng dalawang milyong dolyar ang Chinese community para hindi na sila galawin pa.

Dito natin makikita ang klasikong relasyon ng etnikong grupong ito sa pakikipag-ugnay sa mga lider na despotiko at mga administrasyong militaristiko. Simbiotiko ang proseso, gatasan sa ngalan ng kapayapaan at institusyunal na karahasan. Para sa proteksiyon ng komunidad, at para sa patuloy ng pangungurakot ng mga nakaupo.

Clone ni Marcos si Azurin, siya ang naghatid ng “New Society” sa Victorianas, siya ang nagpasimuno sa nationwide development (i.e. construction boom), habang humihiram ng bilyon-bilyong dolyar ang administrasyon sa mga foreign banks. Tumaas ang GNP at rumatsada ang turismo. Samantala, maringal at mapagwaldas ang kanyang lifestyle. Kasama sa “dictator package” ang sandamakmak na kabit, private army, Swiss bank accounts, at mahabang listahan ng mga ipinapatay na mga aktibista’t mga inosente. Ngunit marunong ring tumugtog ng biyolin ang pulitikal na baboy,

kaya't kinanlong at nakipaglaro rin siya sa mga intelektwal at artista, para magkaroon ng muwestra ng demokratikong oposisyon – na isa lamang “perverse slow drag of stylized poses and counterposes.”⁹

Mapapansin na sinadyang idiin sa teksto ang relasyon ng panahon ng mapanikil na rehimen ni Azurin sa benipisyo't pakinabang ng mga Instik. Tahimik na silang nakakaahon sa pagnenegosyo ng mga steel products, cement at hardware, pag-eexport ng malatapay at tuna. Di nagtagal, ang dating smalltime entrepreneurs ay naging mga bigtime taipans na.

Nasasaling ng uri ng historiograpiyang ito ang umiiral na debate ng nasyonalismo na kakawing ng isyu ng pera at citizenship ng mga Intsik. Sa biglang tingin, tila magkahiwalay ang usapin ng pera (isyung ekonomiko) at citizenship (isyung pulitikal). Ngunit kapag pinag-uusapan ang mga Intsik, nagsasapin-sapin ang mga konseptong ito, at mula sa pagitan ng mga espasyong ito umiiral ang imahinasyon natin sa mga Intsik. Kagaya ng nakataling hayop, binigyan sila ng estado ng access sa pera, ngunit ipinagkait sa kanila ang citizenship noong 50s. Noong panahon ni Marcos, kapwa ibinigay sa mga Intsik ang dalawang bagay na ito. Ngunit nagkalamat ang ating pagkakalilanlan sa kanila, ayon kay Hau, dulot na rin ng pananaw na banta sila sa integridad ng ating bansa, dahil habang dinodolina ng mga Instik ang ekonomiya, pinagnanasahan naman nila ang pag-angkin ng buo sa ating bayan bilang mga lehitimong mamamayan. Kung gayon, tila linalapastangan nila ang “tunay” na kahulugan ng pagiging mamamayan dahil nakasalalay sa komersiyo't makasariling interes ang nasa nilang iyon, na nakakapagdungis sa usapin ng politikal na karapatan, dahil nabahiran na ito ng ekonomikong pagpapaubaya.

Ipinaliwanag at dramatikong itinanghal ni Ong kung papaano mawasak ang mga ganitong uri ng pamumuno dahilan na rin sa mismong puwersang nakapagbuo nito. Magsasanib sa kanyang pagsasalaysay ang intertext ng paglingon-likod sa proseso ng inflation sa Pilipinas noong namuno si Marcos ng 20 taon at ang mga eksena mula sa mga B-movies¹⁰. Sanhi ng mga sunod-sunod na mga oil crises at global debt, matatapos ang rehimen ni Azurin. May “killer shark” na sisira sa turismo, bukod pa sa red tide na magpapapangit ng mga baybayin. Dahil sa pagbulusok ng turismo, tumaas ang unemployment rate at mapagdidiskitahan na naman ang mga Intsik. Sila ang scapegoat ng mga despotikong gobyerno. Noong February 5, 1994, natagpuang patay si Azurin sa kanyang bathtub, na hubo't

hubad. Hindi batid kung sino ang may kagagawan. Wala rin sinabing reaksiyon mula sa taumbayan ng Victorianas mula sa pag-uulat ni Jeffrey. Tila nagkaroon ng pagtatakip, dahil ilang araw pa ang lumipas bago inihayag ng Cardinal ang pagbubuo ng adhoc na gabinete. Tinanggihan ng lahat ng mga heneral na panghawakan ang posisyon ng presidente, kaya't inorganisa ni Cardinal Edmigdio Gan ang “bagong gobyerno.”

Sa puntong ito, maalala natin ang instrumental na papel na ginampanan ni Cardinal Sin sa mga serye ng rebolusyon sa EDSA. Ang boses ng Cardinal ang umaalingawngaw at pumapalit sa mga kampanang nakasanayan na ng mga Pilipinong dinggin.

Sa nobela ni Ong, ang grupong VIMRA, o ang Victorianas Moral Restoration Army ang humahalili sa moral na kapangyarihang kinakatawan ng Cardinal sa ating lipunan. Isang lay movement na naglalayong manatili ang “Christian Republic.” Hawig sa RAM ang VIMRA, naghahalo ang konserbatismo ng Catholic Women's League at fanatisismo ng El Shaddai, at may mala-Rambong mentalidad sa pagtutugis ng kaaway ng “moral recovery.” At ang pinuno nito'y si Ramon Echevarria aka Bro. Mike Verano.

Binibigyan ni Ong ng cut-to-cut treatment ang pagpapakita ng religious o quasi-spiritual activities ang VIMRAS at ng Kasadagatan. May sabayang re-imbensiyon ng sarili ang mga pinuno ng mga grupong ito. Kadalasang higit pa sa 360 degree turn ang kanilang mga pagbabagong-mukha. Dating business partner ni Carlos Tantivo si Bro. Mike Verano bago siya naging full-time preacher ng VIMRAS. Mestisong Kastila na naging political detainee sa panahon ni Azurin. Dating radio personality, band player, used-car salesman, real-estate develoer (na nalugi sa scam). Kamuntik nang mamatay sa overdose ng heroin, at nang magising, naging psychic healer. Baliw ang tingin ng marami sa kanya, pero masalapi siya't protektado ng mga heneral ni Azurin, at may basbas pa ng Kardinal.

Ang VIMRAS ay nakapagpapaalala sa atin ng El Shaddai, siguro dahil na rin sa kapwa karismatiko't mga kilalang media personality ang kanilang mga lider. Laging filtered sa medium ng telebisyon ang kabanatang nagpapakita ng VIMRAS: isang uri lamang ng mumurahing aliw ang mga mala-karnabal na antics ni Brother Mike Verano, habang inuuto nito ang publiko na maging moral at maka-Diyos. Naipapakita rin bilang mga lobotomized na nilalang

ang mga sumasamba, na tagapagsubaybay na lamang sa mga spectacle ng mga taong nagbabalik-loob sa Diyos. Nakaliligalig ang kapangyarihan ng VIMRAS bilang bahagi ng “civil society” – mayroon silang armed component, na nandurukot ng mga kinikilala nilang kaaway, at najujustify ang karahasan bilang “kamay ng Diyos”.

Samantala, namamayani sa Kasadagatan ang inangkat na diwa nina Emilio Jacinto at Andres Bonifacio. “Kapangyarihan” ang pinakamataas na puwersa rito, na hindi lamang tumutukoy sa lakas o kakayahang kumilos, kundi may kaugnayan rin sa palad o pagkalaan ng indibidwal na kumilos para sa mas malaking puwersa kaysa sa kanya. “Kapangyarihan,” kung gayon, ang humimok kay Teofilo Mendelson na talikuran ang Simbahang Katoliko (na nagpatalsik sa kanya sa kaso ng immoralidad) para magtayo ng alternatibong pakikipag-ugnayan sa Diyos, “kapangyarihan” rin kung gayon ang nagtulak sa 10,000 na Victorianos na sumama sa kanya sa Bundok Lambanog, at “kapangyarihan” din ang lohika ng pagbawi nila ng mga lupain ng mga panginoong may lupa na kagaya ni Gelacio Kawa.

Marahil, ang Kasadagtan na ang pagpapakita ni Ong ng “nasyunalistikong elemento” na nakapaloob sa mga quasi-religious groups. Sa nobela ni Ong, may pagkilala rin siya sa pananatili at pananaig ng mga “Bagong Herusalem” na kulto, na maaaring basahin bilang pagtalima sa historikal na katotohanan, o ang pagreseta ng mga ideyal na lipunan na sumusulpot sa mga pulitikal na senaryong kay laki ng agwat ng mga may kapangyarihan at naaapi. Binuhay niya sa nobela ang isang tauhang kagaya ni Teofilo Mendelson na pinagsamasamang Bishop Bacani, Kumander Dante at Suprema ng Mt. Banahaw.

Kung mayroong mga private armies ang mga kagaya ni Azurin at mga crony nito, mayroon ding namamayagpag na Victorianas Liberation Front, na militante’t, may simbolo ng itim na musang. Ngunit hindi monolitiko ang mga grupong radikal dahil mayroon din itong mga faksiyon. Ipinapahiwatig ng pagkakawatak-watak ng mga grupong radikal na ito ang mismong power struggle ng mga pinuno nila, ang volatility ng mga ipinaglalaban nila, at para kanino nila ipinaglalaban. Kagaya ng mga tipikal na resistance groups, nananahan ang mga hukbong ito sa laylayan, at sinasadya nialng maging invisible, habang pinababagsak nila ang kaayusan.

Malinaw sa nobela na may imbokasyong isinasagawa si Charlson Ong: ang sabayang pagtukoy sa “totoong Pilipinas” na

may pagkutikot sa aktuwal na tao, tagpo at lunan at pagtukoy sa “fiksyunal” na bersiyon ng Pilipinas, habang itinatanghal ang mga tauhan, tagpuan at lunan na masining na inorganisa’t itinatanghal para kilalanin at batikusin bilang aktuwal na kasaysayan. Ang nakakagulat sa “double invocation” na ito ng kasaysayan at fiksiyon ay ang kapangyarihan at flexibilidad na inaalay nito sa novelistic discourse.

ANG MAHJONG NG PULITIKA

Ipinasyal tayo ng mga pandama ni Charlson Ong sa loob ng espasyo ng mga Intsik. May sariling imbentaryo ang nobela ng mga costumbre, praktika’t kaugalian. Nagsisilbi itong simbolikong ritwal ng mga tauhang Instik para kilalanin at maniubrahin ang isa’t isa.

Hindi lamang stage business kumbaga ang paglalaro ng mahjong. Hindi ito basta “dry swimming session” ng mga mayayamang Instik na naglilibang. Ito rin ang nagsisilbing “deep structure” ng pagiging isang Intsik¹¹. Ito ang laro na nagtatakda ng pagiging sila at *kami*. Sa kunteksto ng Sangley chronicle nina Ong, Sy at Tantivo, ang mahjong ang kanilang pamamaraan para igit ang kanilang kontrol sa mundong dating nagkait sa kanila ng kapangyarihan, ngunit dala ng pilosopiya nilang “playing to lose as if your life depended on it,” naipakita nila na ito’y laro ng mga dating naeetsa-puwersa sa lahat-lahat, liban na lamang sa pagkanlong sa pinagmulan. Kaya’t kahit gumamit sila ng mga New Age sa terminong kagaya ng *chi*, o energy, ang talagang tinutukoy nila ay ang pagpupuwesto ng daigdig mula sa kanilang pusod.

Kung gayon, ang paglilista ng mga pag-aari ni Alfonso Ong ay isang masining na pagtampal sa ating mukha sa kung gaano kayaman at kamakapangyarihan ang mga Intsik. Hindi eksaherado ang paglalarawang ito, kahit na “embarrassing” ang saklaw nito. “Embarrassing” ang metodo ng pangangamkam ni Alfonso Ong ng kanyang kayamanan/pag-aari, i.e. nabili niya ang isla ng Burias sa “bagsak presyong” 10 milyong dolyar mula sa isang crony ni Azurin na dali-daling tumakas sa ibang bansa nang bumagsak na ang kanyang panginoon. “Embarrassing” ang mga kuneksiyon ng mga mayayamang Instik sa mga korrupt na opisyal – “embarrassing” na mistulang bathala ang turing kay Alfonso sa isla ng Burias, na napapabalitang tropikal na paraiso ng mga endangered species at espasyo ng human smuggling. Kalaunan, ang Burias rin ang

magsisilbing utopia at dystopia ng isang “displaced survivor” na kagaya ni Alfonso Ong. Dito niya itatambak ang mga tribong kanyang binawian ng lunan. Dito niya bubunuin ang tunggali sa budhi sa pagpapalayas niya sa mga taong kanya ring binawian ng espasyo, sa ngalan ng humanitarianismo. Dito niya tatamasahin ang fantasya ng pagiging isang “yellow god.” May allusyon ang kanyang karakter sa historikal ding personahe, ie. si Elizalde, na nagkanlong umano ng mga Tasaday at ibinunyag pa sa mundo na ito ang “nawawalang pre-historikong tribo.” Wala siyang pasubali na ituring siya bilang Diyos ng mga katutubong kayang “sinagip” – dahil bukod sa panakip iyon sa kanyang landgrabbing, pinaniwalaan niya rin mismo na siya ang mesiyas ng mga naisantabi.

Kagaya ni Dr. Moreau, (mula sa nobela ni H.G. Wells), naniniwala siya na maaaring magco-exist sa iisang lugar ang mga primitibo at moderno, ang mga maiilap at mga maaamo. Hinati niya ang isla sa dalawa: ang Silangan ang luklukan ng siyudad ng kinabukasan, at ang Kanluran ang pananahanan ng mga tribo. Baligtad na uri ito ng orientalismo, na maaari nating sabihing inspirado ng kaisipan ni Edward Said. Umiiral ring justipikasyon ng kanyang uri ng kolonyalisasyon at rekonstruksiyon ang diversity, bunga ng baluktot niyang pananaw sa Victorianas, na hinambing niya sa isang pagkaing puno ng naghahalo-halong mga sangkap. Sa kanyang bisyon, ang Burias ang last frontier ng mga kapitalista’t megalomoniacs na kagaya niya – bukas sa mga multinationals, sa mga mobsters, sa kahit na sinong haragan. Sa pagtatapos ng nobela, ang Burias ang magiging “alternatibong” isla ng mga kriminal na Intsik at tagpo ng illegal drug trade.

Ngunit ipinakita ng panulat ni Ong na may puso rin kahit ang mga megalomaniac – si Alfonso Ong pa rin ang tiningalang ama-amahan ni Jeffrey na di-malay sa paghahanap ng kahalili sa magulang na hindi lubusang nakilala. Halimbawa, nang sinabi ni Ong na “You can never play your father’s game unless you’ve lived his life,” mababasa rin natin sa pahayag niyang ito bilang hindi naisasatinig na pananaw ng mga yumamang Instik sa Pilipinas¹². Dahil na rin sa kanyang karanasan bilang refugee, natutunan niya ang leksiyon ng timing pagdating sa pagtataya. Lantad na may pangangailangan rin si Alfonso Ong na magkaroon ng kasaysayan – ang diprensiya nga lamang, baluktot iyon dahil nais niyang solohin ang ringal at kapangyarihang ipinapangako sa kasaysayang laan sa mga mayayaman at makakapangyarihan.

Pero kaninong “embarrassment” ito? Kay Alfonso Ong? Kay Jeffrey Tantivo? Kay Charlson Ong? O sa mga Pilipinong mambabasa? Sa palagay ko, higit na embarrassing ang bagay na ito para sa nobelista’t kanyang audience. Ipinapakita ng paggamit ng motif ng embarrassment na hindi lubusang matitiwalag ni Charlson Ong ang sarili sa realidad na kanyang itinatanghal. Samakatuwid, ang representasyon ng mga Intsik dito ay hindi lamang dahil sa pamilyar siya sa mundong iyon, kundi may etikal siyang tungkulin na ilantad ito sa kanyang mga mambabasa, *na itinuturing niyang mga kababayan*.

Kung ganito ang molde ng mga matandang tauhang Intsik sa nobela, masasabi natin na idiniin rin ng nobelista ang pagbabago pagdating sa henerasyon na kinabibilangan ng kanilang mga anak. Simulan natin kay Jasmine Tantivo, ate ni Jeffrey, na sumama sa kilusan na itinakwil ng matandang Tantivo.

Ipinakilala siya sa atin bilang pilyang kapatid na ikinatutuwa ang pagpapanggap para lamang gulatin si Jeffrey. Makikita sa mga costume changes niya ang kakayahan niyang magsahunyango: massage attendant sa Kublai Khan sa kabanata 7, babaeng Muslim sa kabanata 13, at representative ng Autonomous Region sa Victorianas sa bandang huli ng nobela. Kayang tabasin ni Jasmine ang kanyang pisikal na katawan at pagkatao alinsunod sa kanyang ideyolohiya bilang mandirigma ng kanayunan. Sa kabilang dako, maaari ring basahin ang katatasan niyang magsahunyango bilang manipestasyon ng kanyang etnisidad at identidad bilang anak ng “alien” sa Victorianas.

Mapagduda man siya mainstream politics dala ng kanyang maka-Kaliwang ideyolohiya, taglay naman niya ang dexteridad ng pagsasahunyango ng mga trapo. Problematiko rin ang tindig niyang kahit na tinanggap niya ang pag-alok ni Jennifer Sy na sumama siya sa gabinete, hindi niya binibitawan ang ugnayan sa iba pang mga kilusang radikal, kagaya ng Victorianas Liberation Front, Mulanin Liberation Front at ang Lakandiwa Millenarian Movement. Marahil patunay ito na hindi kailanman umiral sa kanya ang snobbery at exclusivity na maaaring magmula sa kanyang pinanggagalingang uri at etnisidad. Kaya niyang pumaloob sa wika’t praktika ng mga grupong iniikutan niya: hindi lamang siya marunong magSadagat, marunong rin siyang gumalang ng prinsipyo ng Kasadagatan, hindi lamang siya marunong ng Loaban, tinatanggap din niya ang katwiran ng ipinaglalaban ng Mulanin Liberation Front. Bilang mandirigma

ng kanayunan, kumikilos si Jasmine hindi para sa sarili, kundi para sa kanyang ipinaglalaban, at pinapatay nila ang mga kaaway ng bayan. Bilang representatibo sa gabinete, hawak pa rin ni Jasmine ang kanyang ipinaglalaban, ngunit handa rin siya sa paradigm shifts: “It’s pure revisionism, Jeff!” wika nga niya. Magkagayunman, ang rebisyunistang diwa niyang ito’y kahina-hinala dahil may attachment pa rin siya sa pag-aari – nais niyang ibalik ni Jennifer ang lahat-lahat ng pagkakautang na materyal sa kanila¹³.

Samantala, si Jennifer Suarez Dy aka JaySy naman ang bagong henerasyon ng Instik-Victoriano na may hubog ng taipan-pulitiko. Kababata siya ni Jeffrey. May-ari ng Megalomalla, ang “mother of all malls”. Anak siya ni Alfredo Labares Sy, ang mall tycoon. Nais niyang tumakbong presidente. Sa taglay niyang yaman at impluwensiya, may laban nga siya. Charming, edukada, may pacific grace at marunong ng cultured chitchat. Isa rin siyang warlord. Ang kanyang uri (burgis), etnisidad (Instik) at kulturang pinagmulan (kolonyal) ang humahadlang sa pagtanggap sa kanya bilang epektibo’t mabisang lider. Binansagan siya ng kanyang mga kaaway bilang isang “overdressed underhanded brain dead Chinese paper doll.”

Ngunit ipinapakita rin ni Ong, sa karakter ni Jennifer Sy, na “practice makes perfect.” May mga natutunan siyang taktika ng pulitika mula sa kanyang mga predecessors. Isa na rito ang paglilimbag ng mga aklat na garantisadong magiging blueprint ng “bagong lipunan.” Nagtataglay ng pilosopiyang pinaghalo-halong New Agism, free enterprise at neosocialism ang kanyang *Blue Revolution: The Final Frontier*. Development philosophy na sustainable, organic, accelerated at rational. Mga salitang kapag pinag-isipan ay hungkag sa kahulugan, usapang trapo lamang. Marami siyang mga pet projects. Nariyan ang Camp Liberation (na parang summer camp na kinopya sa mga American teen movies at kulturang Von Trapp ng *Sound of Music*), at A. Sy’s Enterprise Research and Development Program. Kitsch and panlasa ni JaySy magmula sa uri ng mga proyektong kanyang inieendorso, hanggang sa kababawan ng kanyang mga desisyon niya sa pulitika – halimbawa, ang paglilipat ng presidential seat of power mula sa Casa Fundador (allusyon sa Malacañang at pag-iinom ni Erap) tungo sa Megalomalla.

Prinsipyo’t katapatan ang kanyang kinakanlong, hinahanap, inaalagaan. Sanay siya sa mekanismo ng sibilisadong karahasan (paghire ng goons) at pagbabayad ng blood money para sa mga ibig niyang patahimikin. Samakatuwid, taglay ng tauhang ito ang

klasikong modelo ng politikong Martial Law Baby. Pinagsama niya ang Marcosian politics at kolonyal na pagpapalaki't pagkamulat. Kaya niyang magpalit ng act, depende sa pangangailangan, puwede siyang maging impresario, humble devotee, o dragon. Nakikilaro siya sa imahe ng “the new Tsino” – bagong sibol na mga entrepreneur na yumaman sa kanilang Midas touch, ngunit may malasakit (kuno) sa ekonomiya at kinabukasan ng bayan na kanila nang minahal na kagaya ng Tsina. Tila may tiwala sa sarili't malakas ang personalidad; ngunit may itinatago ring takot, na nakaugat sa pamumuno, at sa komposisyon ng kanyang pinamumunuan. Aabusuhin ng mga kagaya ni Aldoux Chang¹⁴ ang kanyang inseguridad, bubuyuin siyang malulong sa droga. Kaya maiisip natin ang pagkakahawig ng kanyang karakter sa mga emperador at pinuno ng Tsina, na binuyo sa kapahamakan ng mga nakapalibot na dowager, eunuchs, at alipores. Malungkot ang kanyang katapusan sa teksto. Mapapatsik siya sa puwesto, mafreeze ang kanyang assets, at madedestiyero siya sa Amerika.

Para sa akin, strategic ang pagpili sa tinahak na landas ni Jennifer Suarez Sy bilang bukod tanging anak (ng mga matatandang *Men of the East*) na nagkaroon ng ambisyong maging presidente. Tandaan: siya ang anak ng tycoon ng mall. Isang negosyong “from cradle to grave emporium,” na nagbibigay ng trabaho sa sangkaterbang mga Victorianos¹⁵. Magkakasabwat ang kapitalistang kapangyarihan ni JaySy sa kanyang kapangyarihan at representasyong pulitikal. Ngunit hindi sumasapat ang kapangyarihang ito para mapatakbo niya ang isang bansa na kagaya ng Victorianas. Self-fulfilling prophecy ba ang sinabi ni Alfonso Ong na kailanman ay hindi magtatagal ang kanyang pamumuno dahil sa kanyang etnisidad at kasarian, dahil may dalawang bahagi ng kanyang pagkatao't pagiging subject sa material na kasaysayan?

Ipinakita rin ng nobela na ang ekonomikong kapangyarihan ni JaySy ay nangangailangan ng back-up ng marami pang uri ng kapangyarihan at diskurso nito. Kailangan niya ng spiritual adviser sa katauhan ni Aldoux Chang. Kailangan niya ng consultant sa talumpati, ng representasyon ng kababaihan at reproductive rights, ng representasyon ng moralidad at legalese. Kailangan niya ng payo sa ekonomiya. At, kailangan niya ng militar. Bawat isa sa mga miyembro ng kanyang gabinete'y nakapagpaalala ng rekomposisyon ng ating mga pulitiko sa ngayon, na malayo na sa “run of the mill gab club.” (Ong, 2001: 29) May konsesyon na isinasagawa si JaySy

sa lahat ng mga sector at indibiduwal na tumulong sa kanyang pagangat, silang nakapagbuo ng suporta mula sa army, silang mga may kakayahan na magbasa ng feng shui at gumamit ng retorika ng New Age para magpagaling ng totoo't gawa-gawang mga sugat, silang nagbrodbroadcast ng kanilang aktibidades, silang mga tagapagharana't tagapagpahimok ng masang supporter, silang nagpapalimos ng mga pondo habang kumakanlong ng mga kriminal, silang may sariling bisyon ng moral recovery program. Sa madaling salita, anak ng civil society ang mga politikong kagaya ni JaySy, at kung mawawala sa kanya ang suporta nito, wala na siyang kamandag bilang politiko man o pinuno.

ANG RE-IMAHINASYON NG CIVIL SOCIETY

Dito pumapasok ang bargaining agreement na ginagawa ng mga bagong henerasyon ng mga pulitikong linuwal ng “civil society.” Malalim ang implikasyon ng panahong pinili ni Charlson Ong sa pagbubukas ng nobela – 1994 – dahil sa pagitan ng mga taong ito umiral ang bagong diskurso ng “civil society” na nakaapekto sa diskursong pulitikal sa Pilipinas. Hayag na higit na lalaki ang impact ng salitang ito pagkaraan ng Edsa Dos at Tres.

Bilang termino, nasagap na ng civil society ang lahat ng uri ng pagpupukol ng bato. Civil society, anila, ang gulugod ng *camara negra* na galamay ng administrasyong Arroyo. Ito ang lipunang arogante, na tila alam-ang-lahat. Ito ang lipunang katapat ng kajologan na kumakatwan sa mga nag-alsa noong Edsa 3. Ito ang pesteng “ahem” sa pagpapatalsik ng plema ng korupsiyon, sa paraan ng kuyog na pagdarasal sa Edsa Shrine. Nakikialam ang “civil society” sa proseso ng pamimili ng iluluklok.

Isang termino ito na hiniram mula sa mga echelon ng mga NGO, ika nga'y mula sa mga “autonomous centers of power fiercely independent from the state.” Sa nobela, maaari nating sabihin na halos lahat ng players sa pulitika ay mula sa civil society.

Kasama sa disenyo ng metanarrative ang metapolitics ng Victorianas. Ipinapakita sa atin ni Ong ang nomenklatura ng mga kandidato natin sa pagkapresidente. Hinihilera niya ang mga ito sa taktika ng paglait sa mga istereotipikal na imahe nila. Kagaya ng tauhang si Agnes De Jesus, lider ng *Patriotic People's Party*. Nangangampanya na lilitisin niya ang mga military na lumabag sa karapatang pantao. Aktibista sa porma. Ginagamit naman niya ang

retorika ng “ngayon na ang panahon ng masang Pilipino.” Advocate ng redistributive justice at people-centered development. May talent sa pag-awit. Diskumpiyado sa mga trapo. Nang lapitan siya ni Jeffrey para maging running mate ni Jennifer Suarez, hindi siya kaagad kumagat. Nakuha lamang ni Jeffrey ang kanyang tiwala nang minsang nabomba ang kanyang miting de avance. Kasama siya sa mga pinatay ng junta nang makaupo na ito.

Kinakatawan ni Agnes de Jesus ang mga maka-Kaliwang puwersa na nakapag-“crossover” sa lehitimong pulitika, at naging karangalan nila ang kanilang karanasan bilang detainee ng diktadura. Ang tinig niyang marubdob ang namumukod niyang kapangyarihan: tuwing inaawit niya ang uyayi ng Victorianas, nakakahimok iyon ng nasyonalismo, nakakapagpaalala iyon ng mga sandaling naging iisa ang bayan. Mapapansin ng kampo ni Jennifer Suarez Dy na ang tinig ni Agnes de Jesus ang hinahanap nilang “front act” para sa plataporma ng kanilang manok, at kanilang kukumbinsihin si Agnes na pumanig sa kanilang partido. Pasimpleng sinasabi sa atin ni Ong na ang nosyon natin ng nasyonalismo ay umiiral sa pasulpot-sulpot na pag-aalala lamang ng kaapihang naranasan, na binibigkas na lamang ng mga makabayang kanta. Pagkaraang sabay-sabay na awitin iyon, balik muli sa status quo. Kung gayon, hindi ligtas ang mga kagaya ni Agnes de Jesus sa pulitikal na ambisyon at vanidad.

Itinampok rin ni Ong ang mga perenyal na Amboy na kandidato, si Octavio Luz. Dati siyang spokesman ni Azurin. Mala Dick Gordon ang molde, nangako sa kampanya na bibigyan niya ng “automobile, cable TV at average income na \$3,000 ang bawat pamilyang Victoriano.” Siya rin ang kandidato ng Simbahan, ginagamit naman niya ang retorika ng “moral recovery.” Tipikal na nangangako ng “American dream” sa kanyang mga botante. Siyempre, ang “yellow brick road” sa pangarap na ito’y ang higit na pagpasok ng pera sa turismo at paglagak ng mga dekreto ng “investment friendly” para sa mga dayuhang kapitalista, sa ngalan siyempre ng “moral recovery.”

At nariyan ang representasyon ng mga politikong mula sa mga angkan ng panginoong maylupa, si Gelacio Kawa na apo ni Andronico Kawa, dating kasama, ngunit naghihirap na ngayon. “Yakapin natin ang tradisyon,” ganyan ang kanyang retorika. Galit sa mga “carpetbaggers” at “pseudodevelopmentalists” na yumuyurak sa institusyon ng pamilya ngunit mga gahaman sa mga lupaing agrikultural.

Essensyal ang representasyon ng militar na nakapagcross over sa larangan ng pulitika, kagaya ni Gen. Anthony Serrano. Inaasahan na may kuneksiyon sa mga angkang pulitikal rin, at kasama sa agenda ng militar na suportahan siya para mapangalagaan ang kanilang interes. “Reconciliatory politics” ang kanyang retorika. Kumandante siya sa mga bulubunduking probinsiya ng kung ilang taon. Kasundo siya nina Alfonso Ong at Aldoux Chang dahil marunong siyang makipagsabwatan.

Makikita sa nobela ang mga iba’t ibang kilusan na sumasagisag sa iba’t ibang afilyasyon: ang Patriotic People’s Party (na maaaring basahin bilang allusyon sa partido ng Bayan Muna), ang VIMRA (Victorianas Moral Restoration Army), ang Red Berets at ang Black Panthers (na hindi tiyak kung Civil Defense Unit o discontented faction ng Victorianas Liberation League). Sa dulo ng political spectrum, matatagpuan ang Victorianas Liberation League (na binubuo ng mga radikal na estudyante’t propesyunal), ang Mulanin Liberation Front (na binubuo ng mga Muslim), at ang Kasadagatan. Ang Victorianas Liberation League, na lubhang naging aktibo sa pagkrikritika sa rehimen ng mga Azurin ay minolde na kagaya ng Kabataang Makabayan ng Unang Sigwa.

Gumagamit ng wikang Loaban (paglalaro sa salitang “looban”), at mapapansing may allusyon sa tunay katapat nito sa realidad sa Pilipinas na Moro National Liberation Front at Mulanin Liberation Front. Kinikilala ng Mulanin Liberation Front ang diskurso ng dibisyon ng relihiyon: sa bus, pinababa at hinanay sa magkahiwalay na tumpok ang mga Muslim at Kristyano. May pagbati’t pagsagot na kodipikado para sa pag-aaklas ng mga Muslim. May sariling kampo na hayagang itinuturo ang paggamit ng armas kahit sa mga paslit, kasabay ng masusing pag-aaral sa Koran. Sinasabi ni Ong sa nobela na kagaya ng MNLF, ang Mulanin National Liberation Front ay nagkawatak-watak na gaya ng mga sub-atomic particles, at namuhay na parang mga bandido’t tulisan, na may implikasyong ginagawang hanapbuhay ang pangigingidnap.

Nasaan ang mga Intsik, sa sapot na ito ng mga pulitikal na afilyasyon? Matatagpuan sila sa Tan Family Association, na binubuo ng mga Intsik na immigrante. Impluwensiyal ang asosasyong ito dahil marami sa kanilang mga miyembro’y pumapaloob na rin sa inner circle ng mga namamalakad sa pulitika. Dialektong Amoy ang ginagamit ng pangkat, tila taglay ng grupo ang bagahe ng gunita ng pagiging “displaced people,” na kinayang mamuhay sa bayang

banyaga, sa kabila ng mga pinagdaanang diskriminasyon bilang lahing Coolie na magtataho sa Parian, sa kabila ng mga masaker sa bawat pananakop, sa kabila ng pangingidnap at pagtrato bilang komoditi para kumita sa tiwaling paraan. Ang diskurso ng Tan Family Foundation ay nakasalalay rin sa pagkilala't pananatili ng Tsina sa imahinasyon ng bansa.

Ano ang punto ng pagtatanghal ng mga pulitikong ito? Ano ang punto ng pagdirin ng kani-kanilang mga itinatagong interes at agenda? Nais ipakita ni Ong na nakapaloob sa pakikipag-ugnayan ng mga politiko sa mga constituents nila ang hindi pa nareresolbang isyu ng pagiging ganap na bansa ng Victorianas. At malaki ang kinalaman sa pamamayagpag ng mga ganitong uri ng pulitiko hindi lamang dahil sa pinagmulang kasaysayan ng Victorianas kundi sa konsepto natin mismo ng civil society at ang kaakibat niyong kontradiksiyon.

“Civil society is most closely identified with nongovernment organizations, which continue to proliferate. In contrast to usage to other countries, here the NGO is usually referred to in relation to people’s organizations. POs, unfortunately, are not increasingly as fast as NGOs which are supposed to serve them. “People” here is take to mean “basic sectors” – workers, peasants, youth, women (though some feminists do not like to be seen as a sector). This preferred usage can extend to middle class groups, but elite organizations are seen as part of the market. Churches, Catholic and Protestant, especially their lay manifestations, are in, but not the El Shaddai and other fundamentalist groups.” (Rocamora, 2001: 27)

Lionized ang “civil society” bilang pag-asa ng bayan dahil sa pakikisangkot nito sa re-imahinasyon ng bayang bumabangon mula sa mapanikil na diktadurya, ngunit dahil binubuo ito ng maraming mga sector, uri, at wika na may kanya-kanyang mga ideyolohiya, kadalasang napangingibabawan ng mas malakas na bahagi ng civil society ang mga nasa laylayan nito. Kitang-kita ito sa mga mensaheng mababasa natin sa mga advertisement at balita sa media. Pinakinabangan, halimbawa, ng mga cellphone companies ang naganap na “demokratikong rebolusyon” sa hanay ng mga nakisangkot sa people power, o ang paghahabi ng mga movie at media networks sa phenomenon ng mga state witness na kagaya nina Ador Mawanay, Rosebud Ong, Victor Corpuz, at kamakailan, ni Jun Lozada ng ZTE-NBN scam.

Inakala ni Jeffrey na makakaya ng matalas na propaganda machinery ang pagbubuo ng kapangyarihan mula sa “civil society” na kinabibilangan ng mga mayayaman at edukadong uri. Naging saksi at kasangkot man siya sa pag-akyat sa poder ni Pangulong Corazon Aquino sa Pilipinas, iba pala ang laro sa pagpapaupo ng pangulo sa Victorianas. Bagamat nakasalalay sa emosyon ang tagumpay sa eleksiyon, hindi sumasapat ang karisma at salaping taglay ng kanyang manok na si Jennifer Suarez Sy para mapag-isa ang isang bayan na lubhang nawasak sa matagal nang kasaysayan ng pagkakanya-kanya at pangsandig sa kapangyarihan ng “hyperbola” ng mga maruming pulitiko.

May sabwatan ring nagaganap sa panig ng media at ng civil society. Sa nobela, walang matatawag na ethics at objectivity ang media. Sila’y linarawan bilang mga popular na personalidad na linuwal ng media exposure na ang pakikisawsaw at pagbibigay ng “newsworthy attention” ay nakasalalay sa kung sino ba ang may tunay na hawak ng kapangyarihan; o mga utak na “experimental” at “creative,” na pinag-aral sa mga prestihiyosong film schools ngunit ang kanilang pananaw sa kasaysaya’y usapin lamang ng “artistic cinematography.” Malalaki ang kanilang ego at handa silang inegosyo ang kanilang camera tricks sa tamang presyo.

Testamento ang mga kabanatang tumatalakay sa bombings ng mga miting de avance sa kapraningan at tensiyon sa talumpati ng presidente sa Megalomalla. Samantala, ang tagumpay ng coup d’etat ay patotoo na pagdating sa dokumentasyon ng pangyayari, iiral at iiral muna ang konsiderasyong sinematiko bago ang lahat-lahat. At kung ganito nga, kung testamento lamang ang mga pangyayaring ito, hahantong tayo sa isang matalas na katanungan mula sa nobela:

Ang kasaysayan ba’y isa lamang parada ng spectacle? Isang paglalakbay/pagkaligaw sa loob ng isang funhouse na puno ng mga funny mirrors – naaalala natin ang mga galaw – si Bonifacio, nang pinunit niya ang sedula, si Del Pilar, nang mahulog sa kabayo, si Rizal, nang bumagsak sa lupa ang binaril sa Bagumbayan, si Ninoy na nakahandusay sa tarmac, si FVR na tumatalon sa Edsa 1, si Gloria, na nanumpa sa Edsa, ang mga gusgusing lalaking nagpapataob ng mga ABS CBN vans, atbp. *At iba pa* – dahil ayaw nating butingtingin ang mga kunteksto ng mga galaw?

Saan nakaugat ang ugali o katangiang ito? Nasaan ang pag-asa sa nobelang ito? Nakasalalay ba ang tugon sa mala- Don Quixote ng Victorianas Republic, si Jeffrey Kennedy Tantivo?

Sa unang bahagi ng nobela, ikinahihiya ni Jeffrey ang Victorianas dahil isa itong lupaing lugmok sa kahirapan, power shortages, panatisismo, political charlatans at ampaw na mga pelikula (Ong, 2000: 9). Hindi man niya namamalayan, tinataglay niya rin noon ang pananaw ng tagalabas. Ngunit unti-unti na palang nakakaugat ang nasyonalismo sa isang kagaya niyang sinikal sa retorika't pusturang makabayan. Dati-rati, pinagtatawanan niya ang "pipe dream" ng kanyang mga ninuno – na tumutukoy sa pag-aakala na natagpuan na rin sa wakas ng kanyang henerasyon ang bayang maaari na nilang ituring na tunay nilang "lupang tinubuan," "a country to live and die for...that offers sustenance but demands commitment and sacrifice. A focus for youthful passions luring us away from more mundane and safer concerns of commerce and clans." (Ibid: 8)

Sa kanyang kabataan, inakala ni Jeffrey na kailangan nang magkaroon ng ugat ang mga Intsik¹⁶. Ugat ang tanging paraan para mabuhay sa kabila ng kanilang kawalan ng pinagmulan. Ngunit magbabago ang pananaw na ito. Ang lupa pala, para ituring na bayan, ay hindi kinakailangang maging "lupang tinubuan." Nasa puso ito, kagaya nga ng winika ni Carlos Bulosan. Lumalabnaw pala kahit ang dugo, pagdating sa masidhing pulitikal at pansariling interes. Kung naging makabayan man si Jeffrey noong kanyang kabataan, naging gayon lamang siya dahil malayo siya sa tunay na labanan: "Distance often makes nationalists of us all." (Ibid.) Iba ang nasyonalismong nararamdaman niya ngayon, nang makita na niya ang tunay na sitwasyon nang malapitan.

Hubris ang dahilan ng kanyang pagbagsak, kagaya rin ng hubris na naging mitsa ng pagkagapi ni Jennifer bilang pangulo. Napilitan siyang makilaro at magtiwala sa mga maling taong dapat na pagkatiwalaan, tulad ni Alfonso Ong. Namulat man si Jeffrey sa katiwalian at anomalya ng mga tinitingalang "ninong," huli na para palitan ang script. Siya man ang linuklok bilang presidente ng military junta, palitan man niya ang presidenteng dati niyang inindorso, hungkag ang kapangyarihang iyon. Hungkag sapagkat nakuha niya ang posisyon ng kapangyarihan sa tiwaling paraan. Ngunit may saving grace si Jeffrey, sa kabila ng kanyang mga miskalkulasyon. Dahil sa lahat ng mga tauhan sa nobela, si Jeffrey ang masasabi nating nakasakay sa "moral high horse."

Isang mahabang kasaysayan ng pagbabaligtad at pagbabalimbing ang ipinapakita sa atin ng nobelang **Embarrassment**

of Riches. At muli na naming inaalay ng nobela ang tinik ng isang argumento: Sino ang pipiliin nating mamuno sa ating bayan? Isang taong handang magbuwis ng buhay at pangalan habang nagpapalit ng arming kinabibilangan, o isang taong ang libangan ay ang pagbalimbing sa partido’t paglundag sa kama? Mas mabuti na ba ang isang crusader kaysa sa isang political na infidel? Ang marunong maghunyang ng ideyolohiya kaysa sa nangangalakal ng narkotiko? Isang Don Quixote sa palasyo, kaysa sa Don Juan o Don Corleonne? Mas mahalaga, sino ang itatanghal nating bayani?

Hindi bagay si Jeffrey Tantivo sa pinasukan niyang pulitikal na kanbas. Sa pagtatapos ng nobela, mababasa natin na muli siyang napatalsik at nasa Pilipinas na siya. Salat na sa salapi at walang tiyak na patutunguhan. Destiyerong mauuwi na lang sa pagsusulat ng kanyang memoirs sa pagkakadawit niya sa circus ride ng *Jennifer Suarez Dy: the Rise and Fall of the First Woman Victoriano Taipan President*.

Kinatha man ang nobela, taglay rin nito ang masusing pananaliksik. Sinasadya nitong hamunin ang nosyon na maaaring maangkin muli ng kasaysayan sa obhetibong imbestigasyon ng mga tunay na naganap. Kaya’t masasabi kong ito’y isang ehemplo ng fabulasyon ng kasaysayan, ang paghahalo ng fact sa fantasy. Ibig sabihin, may sigla/saya ang pagsasalaysay na nagmumula sa walang sinasantong pagpapatawa. Ibig sabihin, may walang habas na pag-iimbento ng mga hindi kapani-paniwalang mga pangyayari, tao, lugar at dokumento para punan ang mga “butas” ng historikal na pagtatala.

Napansin ko rin na kung hindi sinasanto ng narratibo ang kasaysayan, hindi rin nito sinasanto ang nosyon natin ng klasikong panitikan.

Kung gayon, masasabi bang paggagahasa ito ng kasaysayan sa pamamagitan ng imahinasyon? Bakit hindi – kung ito lamang ba ang pamamaraan para magkaroon ng mas tapat na pagsusuri sa kasaysayan?

ANG MASALIMUOT NA PROYECTO NG PAGLIKHA NG “KNOWABLE COMMUNITY”

Masalimuot ang proyekto sa pagbibigay hubog sa umuusbong na konsepto ng “Pilipino” lalo na sa pamamagitan ng panitik. Giniit ni Caroline Hau na hindi ito ganoon kasimple: ang

pasyang sulatin ang konsepto ng representasyon ay hindi lamang artistikong hamon, bagkus, ito ay isang etikal at pulitikal na desisyon. Etiko-politikal ang desisyong ito, at laging kaakibat ang sugal na walang tinig na hindi nagmula sa isang espesipikong panlipunang lokasyon.

“The very act of constructing a Filipino community as “knowable,” therefore, is never just a matter of artistic imagination, but an ethical and political decision to speak of “the Philippines” to fellow “Filipinos.” (Hau, 2000: 49)

Kagaya ni Jose Rizal, hindi na kailangang maghagilap o umimbento pa ng bagong anyong pamapanitikan si Charlson Ong. Kung si Rizal ay babad sa mentalidad ng Europa noong ika-19 siglo, at pamilyar sa mga akda nina Dumas, Hugo at Balzac, si Charlson Ong ay masasabi nating babad sa mentalidad at kundisyon ng kultura’t panitikang Kanluranin. Kapag tinitigan ng mabuti ang teksto ni Ong, mababanaag ang impluwensiya ng mga awtor na kagaya nina Borges, Italo Calvino, Hemingway, atbp. Ngunit may dating rin ang kanyang akda na bumubukal sa inspirasyong Asyano, nababanaag natin ang mga klasikal na tekstong kagaya ng “The Dream of the Red Chamber,” ang mga tula ni Lu Hsun, pati ang mga pilosopiya ni Confucius. Nakaugat sa Asyanong inspirasyon ng nobela ang pamilyaridad at lirisismo ng dating ng prosa ni Ong. Ngunit ang bukal at impluwensiya ni Ong, kagaya ni Rizal, ay hindi lamang nagmumula sa labas. Nanggaling rin ito sa tradisyon mula sa loob. Pamilyar at lirikal ang prosa ni Ong, sapagkat nakakapagpaalala ito ng oralidad ng ating mga epiko’t alamat.

Kung pinili ni Rizal na isulat ang *Noli’t Fili* sa wikang Kastila, si Ong nama’y sa wikang Ingles. Hindi rin maisasantabi ang etnisidad ni Ong – siya’y Tsinoy – na may diin sa pagiging apo’t anak ng mga immigranteng Intsik na lumikas sa kanilang Inang Bayan (Tsina) dala ng mga historikal at pulitikal na sirkumstansiya. Kagaya ni Rizal, si Charlson Ong ay kasama at produkto ng intelligentsia. Nakapag-aral sa prestihiyosong institusyon, nanalo na ng ilang mga timpalak, at may angking cultural capital.

Pero hindi ganoon kasimple ang pagsusuma ng similaridad at pagkakaiba sa pagitan nina Rizal at Ong, lalo na kung tatalakayin ang kani-kanilang ideyolohiya na lumalantad sa kanilang mga akda. Unang-una, linuwal ang mga manunulat na ito sa magkaibang panahon. Ikalawa, magkaiba ang historical trajectory ng kanilang

pinagmulan – na hindi nangangahulugang mas simple ang nauna kaysa sa isa.

Nais ko lang igiit na nakatambad kay Ong ang anino ni Rizal at ng kanyang iniwang “pamana” – ano ang pamamaraan ng kumpruntasyon ni Ong sa bagay na ito? Kung ipinapalagay na tatalakayin rin ni Ong ang “kalusugan” ng katawan ng komunidad na makabayan – pati ng ating pagmumuni-muni’t pag-iisip tungkol dito – papaano niya ito itatanghal? Gagamitin kaya niya ang mga iniwang puwang ng obra ni Rizal?

Mambabasa na ang bahalang magpasya.

MGA TALA

¹Ong, Charlson. *Men of the East and Other Stories*. (UP Press, 1999) p. 9

²Ibid., p.9.

³May diskusyon rin si Caroline Hau sa pamamayagpag ng mga negatibong imahe ng mga Instik sa panitikan sa kabanatang “Alien Nation” sa *Necessary Fictions*. Magandang silipin rin muli ang kabanata 16 “Mga Hapis ng Isang Tsino,” ng *El Filibusterismo* para makita ang prototype ng negatibong imahe ng mga Instik na si Quiroga, pp. 122-131. Sa mga pelikula, nagkalat ang mga karikatura ng mga Intsik, magmula sa mga pagpapatawa ni Chiquito hanggang kay Jun Urbano bilang Mr. Shooli (apo siya ng kilalang aktor na Urbano, ang lumabas bilang Genghis Khan). Naging bahagi na ng komikong repertoire ng komedyante ang panggagaya sa pananalitang Instik, ang pagsuot ng katawa-tawang behong costume. Paminsan-minsan, sumusulpot ang positibong imahe ng Intsik sa pelikula, kagaya ng naipakita ng opus ni Eddie Romero na *Ganito Kami Noon, Paano Kaya Ngayon*. Kamakailan lamang ay naipalabas ang *Mano Po* ni Joel Lamangan na nanalo ng maraming parangal sa filmfest. Umiikot ang plot ng pelikula sa saga ng isang mayamang pamilyang Instik. Ipinakita doon ang pakikipaglaro ng mga mayayamang Chinoy sa pulitika, kung papaano sila nagiging biktima ng kidnapping, kung paano sila nadadawit sa mga eskandalo ng drug trafficking. Pinagtawanan ng ilang kritiko ang eksaheradong pagganap ng mga artista bilang mga mayayamang Instik, na ika nila’y hindi nakukuha sa pag-aaral ng

Mandarin o pagsusuot ng cheongsam o pagsisingit ng mga nostalgikong sequences tungkol sa paghihirap at gutom nila sa Fujian province at kung paano sila nagsikap sa paghahanapbuhay dito. Anuman ang naging komentaryo sa pelikulang ito, nagbabadya ang pagkilala dito sa pagkilala rin ng cultural space ng karanasang Filipino Chinese sa kulturang popular.

⁴Ong, 1990:22

⁵Mojares, Resil. *Waiting for Mariang Makiling*. pp. 297-314

⁶Ang See, 1997, v:II: 69-93.

⁷Si Teofilo Mendelson aka Lakandiwa ang lider ng millenaristang kilusan. Dating paring Katoliko na pinatalsik. Naninirahan at namumuno na ngyon ng “kulto” sa Bundok Lambanog. May pilosopiyang naipalaganap: ang kaisipan ng Kapangyarihan (i.e. ang Kapangyarihan ang lakas/puwera ng lahat ng mabubuti at matuwid. Kahawig ng ideyang “Liwang” sa doktrina ng Himagsikan nina Bonifacio). Kagaya ng iba pang mga spiritual leaders ng ating kasaysayan, may mga extraordinaryo rin siyang kapangyarihan – siya’y isa ring manggagamot, at dinaratnan ng mga “visions.” (Ong, 2000: 146) Sa kilusang ito, nahihimok ni Mendelson na sumapi ang mga Victorianas dala ng pangakong malapit nang dumating ang panahon ng paghuhukom – ang katapusan ng panahon ng paghahari ng mga Dayuhan.

⁸Muli, metafictional device ito, dahil hindi basta-basta matatanggap bilang “realistiko” na detalye ang apathy ng mga taga-Victorianas sa umuupo sa presidential seat of power, o kahit na sa mga uri ng dayuhang sumasakop sa kanila – contradictory kasi ito sa pagsulpot ng mga nationalist movements, national hero, atbp. Pero hindi kaya ang sinasabi rin ni Ong ay ganito: garantiya ba ng response at resistance na mayroon ngang tunay na nasyonalismo?

⁹“Political Parables” ni Cirilo H. Bautista, *Philippine Studies* Vol. 33, Third Quarter 1985, p. 313-314.

¹⁰Kakatwang detalye ito ng metafiction ni Ong, humahalaw siya sa mga allusion sa mga pelikulang kagaya ng “Jaws,” ni Steven Spielberg at mga “Godfather” (Mario Puzo) flicks.

¹¹Ang deep structure na binabanggit dito ay konsepto mula sa pag-aaral ni Clifford Geertz tungkol sa mga Balinese cockfights.

¹²Ong, 2000: 113

¹³Ibid: 77, 136.

¹⁴Si Aldoux Chang ay ang “reinkarnasyon” ng pintor na si Ibarra Wang. “Spiritual adviser” ni Jennifer. May artistic pretensions, isang Court

painter. Mga 40 years old. Isa siya sa mga tauhan sa nobela na talagang binigyan ng kumpletong pisikal na paglalarawan. Isang New age “wholesaler,” expert sa Feng Shui, “combining his bag of Oriental mysticism, computerized astrology and pseudo-scientific jargon.” In short, hoax artist. Enigmatiko kung magsalita, parang laging laman ng utak ay fortune cookie prophecy. Kung dinetalye ni Ong ang kanyang itsura, dinetalye rin pati ang itsura ng kanyang bahay. A Chinese Machiavelli: idealism = +/- idealism + backroom deals + mahjong companionship + male camaraderie. Nang manalo si Jennifer, siya ang inappoint ni Presidential Counsel. Mabubunyag din sa huli ni Alfonso Ong na siya ang pumatay kay Carlos Tantivo.

¹⁵Napakabigat ng negatibong impresyong ibinigay ng “building malls above other people’s burial grounds” dahil ipinapakita ng persepsiyong ito na ang isang Instik lamang ang kayang makasikmura ng desekrasyon ng mga banal na espasyo ng hindi nila kauri para pagkakitaan. At the same time, may taglay itong matalas na irony na may pagpapatawang gumugurlis ng kamalayan.

¹⁶Ipinapakita rin ng attitude ni Jeffrey ang pagbabago ng pagtingin mismo ng kasalukuyang henerasyon ng mga Filipinong Instik sa kanilang etnisidad. May nalilikhang insecurity ang defamiliarization ng mga nakababatang henerasyon sa kanilang kultura at tradisyong Instik, na isa sa mga hindi maiiwasang maapektuhan sa proseso ng cultural na assimilasyon. Pero lineallegitimize at naidriin pa rin ang gap na ito sanhi ng mga aparatong panlipunan kagaya ng eskuwelahan. Basahin ang sanaysay ni Teresita Ang See na may kumentaryo sa irrelevance ng mga textbooks na nagtuturo ng Chinese language sa mga Chinese schools.

MGA SANGGUNANG AKLAT

Abadilla, Alejandro at Kapulong, Elpidio. *Pagkamulat ni Magdalena*. Manila: De La Salle University Press, 1988.

Andreas, Alfred J. and Overfield, James F., eds. *The Human Record: Sources of Global History*. Boston: Houghton Mifflin Co., 3rd edition, 1998.

Ang See Teresita. *Chinese in the Philippines: Problems and Perspectives*. Manila: Kaisa para sa Kaunlaran Publications, Volume I & II, 1997.

- Ed. *The Chinese Immigrants: Selected Writings of Prof. Chinben See*. Kaisa ang Chinese Studies Program. Manila: De La Salle University, 1992.
- at Chua, Lily T. *Crossroads: Short Essays on the Chinese Filipinos*, Kaisa para sa Kaunlaran, Manila: 1988.
- Currie, Mark. Ed. *Metafiction*. Essex: Longman Books, 1995.
- De Quiros, Conrado. *Dead Aim: How Marcos Ambushed Philippine Democracy*. Foundation for Worldwide People's Power, Inc. Manila: 1997.
- Hau, Caroline, Ed. *Instik: An Anthology of Chinese Filipino Writing*. Manila: De La Salle University Press.
- *Necessary Fictions: Philippine Literature and the Nation, 1946-1980*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2000.
- Hedman, Eva-Lotta E. and Sidel, John T. *Philippine Politics and Society in the Twentieth Century: Colonial Legacies, Post Colonial Trajectories*. London: Routledge, 2000.
- Lacaba, Emmanuel. *Salvaged Poems*. Manila: Salinlahi Publishing House, 1986.
- Liao, Shubert S.C., Ed. *Chinese Participation in Philippine Culture and Economy*, ed. By Shubert S.C. Liao.
- Miclat, Mario. *Pinoy Odyssey: Stories and Kuwentos*. Aklat Anahaw, Pasig City: Anvil Publishing, Inc., 1989.
- Mojares, Resil. *Waiting for Mariang Makiling: Essays in Philippine Cultural History*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2002.
- *House of Memory*, Pasig City: Anvil Press, 1997.
- Ong, Charlson. *Embarrassment of Riches*. Philippine Centennial Commission and University of the Philippines Press, Quezon City, 2000.
- *Men of the East*. Quezon City: University of the Philippines Press, 2nd Edition, 1999.
- Reyes, Edgardo. *Sa Mga Kuko ng Linanag*. Manila: De La Salle University Press, 1986.

Rizal, Jose. *El Filibusterismo*. Sinalin mula sa Espanyol ni Virgilio S. Almario. Quezon City: Adarna House, 1999.

Wong, Kwok-Chu. *The Chinese in the Philippine Economy: 1898-1941*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 1999.

MGA ARTIKULO

Arensmeyer, Elliot C. "The Chinese Coolie Labor Trade and the Philippines: An Inquiry," *Philippine Studies* 28, 1980. 187-198.

Arillo, Cecilio T. "The Travails of Lucio Tan," *Philippine Graphic*, February 8, 1993, 10-12.

Batnag, Dana. "The List Grows Longer," *Philippine Graphic*, February 8, 1993, 13 - 15.

Bautista, Cirilo. "Political Parables," *Philippine Studies* 33 Third Quarter 1985, 304-314.

Chua, Jonathan. "W.A.S.P.," *Intsik: An Anthology of Chinese Filipino Writing*, 246-260.

Dalisay, Butch. "What a SONA Should Be," *Newsbreak Weekly*: July-August 2001, 11.

———. "Dead Stars: The Next Generation," *Kultura*, 2nd Quarter, 1996, 55-61.

Gloria, Glenda M. "Kidnapping: Back in Business," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, no. 24. July 11, 2001, 14-17.

Hau, Caroline. "Kidnapping, Citizenship and the Chinese," *Public Policy*, Vol. 1, No. 1. October-December 1997, 62-89.

Hofilena, Chay Florentino. "Crossing Over," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 18. May 30, 2001, 27-29.

Irlandes, Angel I. "Charlson Ong: China is in the Heart," *Philippine Free Press*, Vol. 83 No. 41. October 10, 1992, 44-5.

Liao, Shubert S.C. "How the Chinese lived in the Philippines from 1570 to 1898," *Chinese Participation in Philippine Culture and Economy*, 19-33.

Luna, Shirley O. "De/culturation of Cultures: An Alternative Reading of Charlson Ong's 'A Tropical Winter's Tale,'" *Likha*, Vol. 17, 1996-1997, 24-44.

- Maglipon, Jo-Ann Q. "Idioms: Gloria, The Unloved," *Newsbreak Weekly*: Vol. 2, No. 5. February 13, 2002, 26.
- Ong, Charlson. "Impeached: Year of the War Horse," *Newsbreak Weekly*: Vol. II, No. 9. March 18, 2002, 40.
- "Impeached: A Pototoy Monologue," *Newsbreak Weekly*: Vol. II, No. 7. February 27, 2002, 24.
- "Impeached: For Whom The Bells Toll," *Newsbreak Weekly*: Vol. II, No. 5. February 13, 2002, 24.
- "Impeached: War Games," *Newsbreak Weekly*: Vol. II, No. 3. January 30, 2002.
- "Impeached: Still His Guitar Gently Weeps," *Newsbreak Weekly*: Vol. II, No. 1. January 2, 2002, 33.
- "Impeached: Post-Modern Moments," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 38. October 17, 2001, 26.
- "Impeached: Apocalypse Now," *Newsbreak Weekly*: October 31, 2001, vo. 1, No. 36. September 19, 2001, 26.
- "Impeached: El Filibusterismo, 2001: More Reign of Greed." *Newsbreak Weekly*, Vol. 1, No. 34. September 19, 2001, 26.
- "Impeached: Victor Corpuz for President," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 32. September 5, 2001.
- "Ringside Seat to History: A Book Review of Hot Money, Warm Bodies," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 30. August 22, 2001, 29.
- "Impeached: Row, Row, Row Your Boat," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 30. Augsut 22, 2001, 28.
- "Impeached: The Dark Side of the Force," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 28. August 8, 2001, 28.
- "Impeached: To Boldly Go," *Newsbreak Weekly*: Vol. 24, no. 25, July 18, 2001, 27.
- "Revolt as Spectacle or How Erap lost it in pictures, a book review of Edsa 2: A Nation in Revolt," *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, no. 24, July 11, 2001, 30.

- “Impeached: Alternative Tours,” *Newsbreak Weekly*: May-June 2001, 26.
- “Impeached: The new senate Republic,” *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, no. 19, June 6, 2001, 29.
- “Impeached: Survivor Solons,” *Newsbreak Weekly*: May-June 2001, 26.
- “Impeached: Hyberbole, hyperbola,” *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, no. 16, May 9-15, 2001, 22.
- “Of That Other Country,” *Philippine Free Press*, November 13, 1999, 32-36.
- “A Bridge Too Far: Thoughts on Chinese-Filipino Writing,” *Philippine Free Press*, May 14, 1994, 31-32.
- “Chinatown: State of Siege,” *Philippine Graphic*, February 8, 1993, 14-15.
- “Lost in the Funhouse,” *Metro*, Vol. IV., no. 4, 36-8, 40-42.
- “The Wages of Sin,” *Metro*, Vol. IV, no. 3, 30-4.
- “Hankering fo History, Shadow Warrior: Man and Myth,” *Metro*, Vol. IV, no. 2, 24-8, 30 & 32.
- “The Sangley Chronicles,” *Metro*, Vol. IV, no. 1, January 1992, 32-4, 36, 38, 40 & 42.
- “A Tropical Winter’s Tale,” *Philippine Graphic*, Vol. 1, no. 20, October 29, 1990, 20-24.
- “The writer as person,” *Solidarity No. 125*, January to March 1990, 99-101.
- “The Chameleon World of the Illegal Alien,” *Philippine Free Press*, Vol. 80, no. 29, November 12, 1988, 14-15.
- Reyes, Jose Javier. “The Politics of Farce,” *Newsbreak Weekly*: Vol. 1, No. 34, September 19, 2001, 27.
- Rocamora, Joel. “New Politics: What Animal is Civil Society?” *Newsbreak Weekly*, Vol. 1, no. 34, September 19, 2001, 27.
- Zafra, Jessica. “The State of the Nation According to Washington Sycip,” *Flip*, Vol. 1, no. 6, 10-15, 88.

Luna Sicat Cleto is an Associate Professor from the Department of Filipino and Philippine Literature at UP Diliman. She teaches creative writing and literature courses. Her work has been recognized in several prestigious institutions such as the Madrigal Prize for Best First Book, the Don Carlos Palanca Memorial Awards for Literature and the Gamad CCP para sa Panitikan. She recently obtained her Ph.D. in Creative Writing.